

ForUMs posisjoner til COP29 i Baku

“I urge you: don’t leave the hardest work to the eleventh hour. Business-as-usual is a recipe for failure, on climate finance, and on many other fronts, in humanity’s climate fight”.

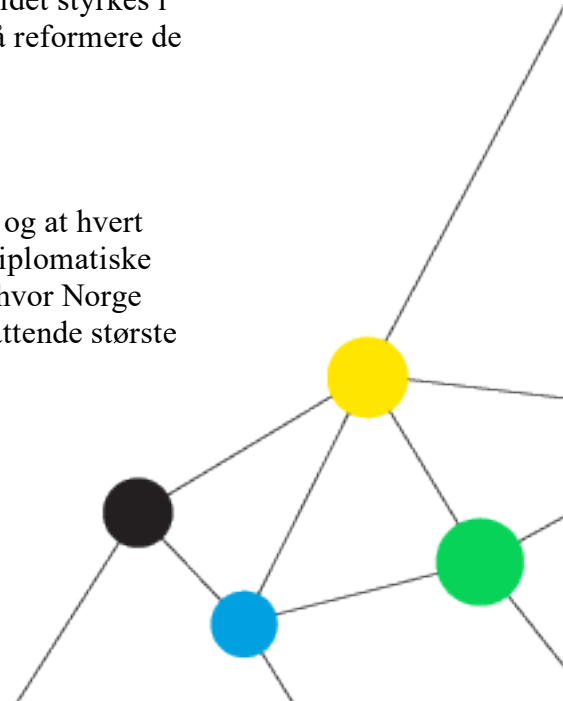
Simon Stiell, UN Climate Change Executive Secretary

Med temperaturer på 1,45 grader over førindustrielt nivå, var 2023 det varmeste året som er målt. Siden da er rekordene slått hver eneste måned gjennom 2024. Stadig flere dødelige stormer, oversvømmelser, tørkeperioder, og skogbranner er noe vi nå lever med. Samtidig ser vi at tiltakene som kan redde oss fra de mest alvorlige klimaendringene ofte kommer i andre rekke i konkurranse med krig, konflikt og geopolitiske spenninger.

Kunnskap om klimaets vippepunkter og destabilisering viser at det haster med å gjennomføre tiltak for å forhindre de mest katastrofale klimaendringene. Klimakrisen er eksistensiell og må prioriteres av verdens ledere. Den forsvinner ikke av seg selv og kan ikke ignoreres. For hver desimal oppvarming tipper planeten mot et klimasammenbrudd, som truer alles livsgrunnlag.

Vårt beste håp for en trygg framtid er sterkere globalt klimasamarbeid. I tillegg til klimaforhandlingene under UNFCCC og Paris-avtalen bør samarbeidet styrkes i parallelle prosesser som G20, bærekraftsmålene og i arbeidet med å reformere de globale finansinstitusjonene.

Vellykkede forhandlinger krever internasjonalt samarbeid og vilje, og at hvert land gjør en jobb hjemme. Med vår økonomiske, teknologiske og diplomatiske kapasitet, er Norge en viktig aktør. Vår rolle som energieksporør, hvor Norge ifølge Norsk Petroleum er verdens fjerde største gasseskporør og åttende største

oljeeksportør, gir oss et ekstra stort ansvar både i nasjonal klimapolitikk, og for å vise velvilje og strekke seg lengre i internasjonale forhandlinger.

Innhold

Nytt globalt klimafinansieringsmål.....	3
Oppfølging av Den globale gjennomgangen og revidering av nasjonale bidrag	4
Arbeidsprogrammet for utslippsreduksjoner	8
Arbeidsprogrammet for rettferdig omstilling.....	9
Klimatilpasning.....	10
Tap og skade	11
Artikkel 6: Markedsmekanismer og kvotehandling	13
Matsystemer og matsikkerhet.....	13
Barns rettigheter og deltakelse.....	14
Menneskerettigheter og sivilsamfunnets handlingsrom under COP29 i Aserbajdsjan.....	15
Militære utgifter og klimafinansiering.....	16

I fjor ble verdens ledere, partene, sivilsamfunnet og andre ikke-statlige aktører på COP28 i Dubai enige om at verden skal omstilles bort fra fossile brensler i energisystemene, tredoble fornybar energi, doble energieffektiviteten, etablere et nytt fond for tap og skade, samt etablere et rammeverk for det globale målet om tilpasning. Nå står vi foran to store oppgaver som begge er kritiske for at Parisavtalen skal lykkes. Partslandene skal bli enige om et nytt globalt finansieringsmål (NCQG) for perioden etter 2025, og de skal utarbeide nye og mer ambisiøse, nasjonalt fastsatte bidrag (NDCs).

Nytt globalt klimafinansieringsmål

Klimafinansiering handler i hovedsak om rike lands finansieringsbidrag til fattigere land som rammes hardest av klimakrisen, men som historisk har hatt lavest klimagassutslipp. Enighet om et nytt globalt klimafinansieringsmål (New Collective Quantitative Goal on Climate Finance, NCQG) anses som den viktigste saken på COP29. Gjennom 2024 har vi sett at partene står langt fra hverandre innen tema som størrelsen på målet (the quantum) og hvem som skal bidra (the donor base). En vellykket prosess og et ambisiøst mål som står i forhold til utfordringene, vil kunne gi en styrket klimainnsats fra utviklingsland og minske mistilliten og polariseringen mellom industriland og utviklingsland i forhandlingene og det multilaterale systemet. Det er godt dokumentert at det lønner seg å investere i klimaløsninger nå, fremfor å vente til klimatrusselen blir større.

ForUM mener at Norge må bidra til at målet:

- ✓ Er på minst 1000 milliarder dollar (på engelsk one trillion dollar) i årlig tilskuddsbasert, offentlig støtte, for å dekke utviklingslandenes behov.
- ✓ Skal oppnås ved hjelp av offentlig, tilskuddsbasert, addisjonell finansiering, med privat kapital og andre kilder som et supplement eller som et separat mål. Målet må skille tydelig mellom offentlig finansiering og annen finansiering.
- ✓ Inneholder spesifikke undermål for utslippskutt, klimatilpasning og tap og skade, med minst 300 mrd til utslippskutt, 300 mrd til tilpasning og 400 mrd til tap og skade.
- ✓ Evalueres og oppdateres hvert femte år i takt med NDC- og GST-syklusen og i tråd med oppdatert kunnskapsgrunnlag på behovene for klimafinansiering.
- ✓ Følger prinsippene om felles, men differensiert ansvar og respektive kapasitet (CBDR-RC) samt at forurenser betaler.
- ✓ Oppfordrer til at industrialiserte land går foran ved å innføre progressive skatter (som formuesskatt og avgifter på forurenser) samtidig som de omdirigerer offentlige subsidier bort fra skadelige aktiviteter.
- ✓ Bidrar til gjeldsbærekraft for lav- og mellominntektsland, gjennom bindende internasjonale prinsipper for ansvarlig långivning og låntaking. Prinsippene må ta hensyn til klimatiltak og støtte opp om

- katastrofeklausuler med automatisk utsettelse av gjeldsbetjening og renter etter klimakatastrofer.
- ✓ Øker den direkte tilgangen til klimafinansiering for marginaliserte og uforholdsmessig påvirkede grupper, inkludert urfolk, kvinner, barn og ungdom, samt mennesker med funksjonsnedsettelse.
 - ✓ Tar hensyn til menneskerettigheter i alle ledd, inkludert urfolk, marginaliserte grupper og barn. Barns rettigheter må være et ledende prinsipp i tråd med Parisavtalens innledende paragraf 11, FNs barnekonvensjon og FNs barnekomité's generelle kommentar nr. 26.
 - ✓ Sikrer at finansieringen og finansieringsordningene er åpne og etterprøvbare.
 - ✓ Inkluderer et kvalitativt mål om å øke klimafinansieringen for barn som en bekreftelse på de uforholdsmessig store konsekvensene av klimaendringene for barn.
 - ✓ Er i tråd med prinsippene for rettferdig omstilling som definert i Parisavtalen og Just Transition Work Programme og ILOs retningslinjer for rettferdig omstilling fra 2015.

Norge som et rikt land med stort historisk ansvar for klimaendringene må lytte til utviklingslandenes krav, inkludert krav om størrelsen på målet, fordeling av finansieringen og gjeldsbærekraften.

Videre må Norge vise vilje til å øke egen klimafinansiering. Norge innfridde i 2022 det nasjonale målet om en dobling fra 7 til 14 milliarder, blant annet gjennom mobilisering av privat kapital. En så rask måloppnåelse signaliserer at Norge har kapasitet til å øke klimafinansieringen raskt og vesentlig. I tråd med dette mener ForUM at regjeringens nye nasjonale mål for klimafinansiering bør være på minst 67 milliarder kroner årlig. Av disse må minst 34 milliarder være offentlige, tilskuddsbaserte og addisjonelle midler.

Oppfølging av Den globale gjennomgangen og revidering av nasjonale bidrag

"The Season of Superlatives with its floods and droughts, its hurricanes and fires will take the lives and livelihoods of so many. The Climate crisis is hitting us

almost weekly across the globe. The deniers need a reset - a reset that will admit of the absolute necessity of collective action from us all to save our way of life and our planet."

Mia Mottley, statsminister på Barbados.

Gapet mellom behovet for klimatiltak og det som gjøres av klimatiltak i dag er stort og må tettes. Ikke bare må landene gjennomføre de lovede utslippskuttene, men de nasjonale målene må også økes.

FNs klimapanel IPCCs sjette hovedrapport konkluderer med at det er nødvendig med umiddelbare, kraftige kutt i klimagassutslippene for å begrense den globale oppvarmingen til 1,5 grader for å forhindre katastrofale konsekvenser for mennesker og natur. Partene må innen våren 2025 følge opp IPCCs anbefalinger og egne konklusjoner fra Den globale gjennomgangen (Global Stocktake, GST fra COP28) med raske og omfattende tiltak og reviderte nasjonale klimamål (Nationally Determined Contributions, NDCs). De nye NDCene må reflektere alvoret verden står i, og være basert på rettferdighet og ansvar. Prosessene må dessuten være inkluderende i henhold til Aarhuskonvensjonens artikkel 10 om tidlig og effektiv deltakelse for sivilsamfunnet.

Norges nye nasjonale bidrag

Hjemmeleksa etter fjorårets GST er at alle land skal legge fram nye og mer ambisiøse nasjonale bidrag. Norges regjering har nylig lagt frem sitt forslag om et nytt nasjonalt klimamål for perioden frem til 2035, som skal behandles av Stortinget og sendes til FN etter fristen i februar 2025. Norges nye NDC må inneholde konkrete, etterprøvbare og målbare, sektorvise mål for hele økonomien som understøttes av tiltak, retningslinjer og lovgivning. Konkrete mål for investeringer og gjennomføring må også inngå.

ForUM mener Norge bør:

- ✓ Kutte minst 80% av sine klimagassutslipp, hvorav minst 60% av utslippene kuttes innenlands.
- ✓ Utarbeide en helhetlig klima- og energiplan som inkluderer en strategi for slutfasen til norsk olje og gass, slik Klimautvalget 2050 anbefaler, som blant annet skal bidra til å redusere utslippene fra forbrenning av norsk olje og gass. Civil Society Equity Review viser at en rettferdig utfasing i tråd med 1,5-gradersmålet krever en norsk utfasing av olje og gass i starten av 2030-tallet.
- ✓ Utfasingsplanen skal legge opp til en utslippsbane i tråd med 1,5 gradersmålet og omstillingen til lavutslippssamfunnet i 2050.
- ✓ Norge skal ikke gi nye tillatelser til leting, utvinning (PUD), eller anlegg og drift (PAD) inntil en utfasingsplan er ferdig utviklet.
- ✓ Norge skal innføre en omstillingsavgift på produsert olje og gass, og fase ut de mest utslippsintensive feltene først.
- ✓ Norge inkluderer informasjon om planlagt utvinning av og infrastruktur for fossil energi som en del av rapporteringen
- ✓ Norge skal engasjere seg i globale initiativ for utfasing av fossil energi, som for eksempel ved å melde seg inn i Beyond Oil and Gas Alliance (BOGA).
- ✓ Utarbeide en plan og et mål for å kutte utslipp vi forårsaker i utlandet.
- ✓ Rapportere inn et delmål om å kutte importerte og forbruksbaserte utslipp med samme hastighet som territorielle utslipp.
- ✓ Rapportere inn et karbonbudsjettmål som:
 - Viser hvor mye Norge kan slippe ut fram mot 2050, der også budsjettmål for 2035 er regnet ut.
 - Har årlige planer i tråd med karbonbudsjettet fram mot 2035.
 - Forplikter ulike sektorer til å ta sin andel klimagassutslipp.
- ✓ Forplikter til å bidra med 67 milliarder kroner til internasjonal klimafinansiering hvert år fram mot 2035, hvorav minst 34 milliarder er offentlige gavebidrag.
 - Av disse må minst 17 milliarder kroner gå til klimatilpasning, tap og skade og natur.
 - All klimafinansiering må komme i tillegg til øvrig bistand.
 - Setter reduksjonsmål for utslipp fra utenriks luftfart og skipsfart.

- ✓ Fram mot 2035, vri all offentlig finansiering bort fra fossile og forurensende virksomheter. Støtte forhandlinger i internasjonale organer som har dette som mål.
- ✓ Oljefondet skal ikke investere i fossil energi, eller i selskaper uten en troverdig klimaplan i tråd med Parisavtalens 1,5 gradersmål.
- ✓ Norge skal kutte alle offentlige støtteordninger til petroleumsnæringen.

Andre prosesser. Utformingen av de nye NDCene kan støttes av andre internasjonale prosesser inkludert i UNFCCC, hvor Norge kan bidra til tillit til at det vil komme mer finansiering og støtte, noe som igjen vil gi rom for høyere ambisjoner for utviklingsland, som anerkjent i Parisavtalen paragraf 4.5 og beslutning 1/CMA.5 paragraf 73.

Gjennomføring av GST-resultatene inkludert:

- ✓ NDCene er tilpasset 1,5°C med utslippsreduksjonsmål tilsvarende gjenværende nasjonalt karbondbudsjett og planer for alle klimagasser, sektorer og kategorier.
- ✓ Omstilling bort fra fossilt brensel i energisystemene innen 2040 i industriland, og senest innen 2050 i utviklingsland, uten at det åpnes nye områder for olje- og gassutvinning.
- ✓ Tredobling av den globale kapasiteten for fornybar energi. Det er avgjørende at fornybar energi erstatter og ikke kun kommer i tillegg til fossil energi.
- ✓ Dobling av gjennomsnittlig årlig globale energieffektivisering innen 2030.
- ✓ Tilpassing av NDCene til langsiktige utviklingsstrategier med lave klimagassutslipp (LTS) (jf. 1/CMA.5, paragraf 40, 42);
- ✓ Implementering av anbefalingene om skog- og naturbeskyttelse, inkludert stans og reversering av avskoging og skogforringelse innen 2030 og tilpasse NDCene til den globale naturavtalen.
- ✓ Deling av kunnskap og beste praksis for utarbeidelse og gjennomføring av NDCer, blant annet gjennom workshopene nevnt i 1/CMA.5 paragraf 117, hvor partene kan legge fram forslag til 1,5°C-tilpassede NDCer som inneholder konkrete sektorstrategier, rammeverk og investeringsplaner, inkludert spesifikke krav til internasjonal støtte. Workshopene bør

- organiseres etter tema eller sektor, med representasjon fra sivilsamfunn, relevante departementer og etater.
- ✓ God implementering av Clean Energy Transition Partnership (CETP) innen desember 2024, som bygger på Parisavtalens artikkel 2.1(c) for å gjøre finansstrømmer forenlige med en grønn omstilling. Dette inkluderer å stoppe all internasjonal offentlig støtte til fossil energi, flytte støtte til Equinor fra olje og gass til fornybar energi, sikre at CETP-forpliktelsene er forankret i internasjonale policyprosesser, og stanse nye investeringer fra Oljefondet i banker som ikke er en del av CETP-initiativet.

Arbeidsprogrammet for utslippsreduksjoner

Opprettelsen av Arbeidsprogrammet for utslippsreduksjoner (Mitigation Work Programme, MWP) var en milepæl i Klimakonvensjonens historie og kom ikke en dag for tidlig med tanke på det enorme og presserende behovet for å enes om og dele gode løsninger for å få ned verdens klimagassutslipp. MWP har imidlertid hittil ikke levd opp til sitt potensial og har ikke klart å levere vesentlige resultater. Alle er enige om at utslippene må ned, men altfor mange land ønsker fortsatt ikke å diskutere hvordan det skal skje eller hvilke løsninger som er best.

ForUM mener prosessen bør brukes til å iverksette resultatene fra Global Stocktake i 2023 som er relevante for utslippsreduksjoner i ulike sektorer. Temaet for MWPs workshop i juni 2024 var “Byer: bygninger og urbane systemer” og er et godt eksempel. Kunnskapen som ble delt her kan bidra til iverksettelse av blant annet GST-anbefalingene for fornybar energi, energieffektivisering, omstilling vekk fra fossil energi inkludert kull, olje og gass, utvikling av lavutslippsteknologi, utslippsreduksjoner i transport, og utfasing av fossilsubsidier. Dette arbeidet kan videreføres i 2025. Hvis MWP kan levere konkrete resultater, bør andre viktige sektorer, som avkarbonisering av stålsektoren, vurderes som et tema for 2025.

Som et velstående land med store utslipp og høyt forbruk, og som har tjent seg rikt på olje og gass, har Norge et spesielt ansvar for utslippsreduksjoner.

I forhandlinger og andre møter under MWP bør Norge:

- ✓ Ta opp hva som kan være ulike lands rettferdige bidrag ut ifra differensiert ansvar og kapasitet, og gjøre det klart at det rettferdige ansvaret også gjelder for tap og skade.
- ✓ Fremme rask og rettferdig utfasing av oljeutvinning og overforbruk.
- ✓ Fremme utfasing av alle former for subsidier til fossilt brensel blant annet gjennom regulering av finanssektoren for å sikre at det ikke investeres i fossile brensler.
- ✓ Vektlegge tiltak for god økosystemforvaltning som ivaretar ressursgrunnlaget for mennesker, dyr og naturmangfold.
- ✓ Ta initiativ til at MWP's årlige workshops på systematisk vis skal brukes til å følge opp resultatene fra første Global Stocktake.

Arbeidsprogrammet for rettferdig omstilling

Arbeidsprogrammet for rettferdig omstilling (Just Transition Work Programme, JTWP), som ble vedtatt på COP28 skal tilrettelegge for at målene i Parisavtalen nås på en rettferdig måte for alle. Som et land som har tjent seg rikt på olje og gass har Norge et spesielt ansvar for en rettferdig og inkluderende omstilling bort fra petroleumsindustrien.

I likhet med MWP, bør Norge i forhandlinger og andre møter under JTWP:

- ✓ Ta opp hva som kan være ulike lands rettferdige bidrag ut ifra differensiert ansvar og kapasitet, og gjøre det klart at det rettferdige ansvaret også gjelder for tap og skade.
- ✓ Fremme rask og rettferdig utfasing av oljeutvinning og overforbruk.
- ✓ Fremme utfasing av alle former for subsidier til fossilt brensel blant annet gjennom regulering av finanssektoren for å sikre at det ikke investeres i fossile brensler.
- ✓ Vektlegge ansettelsesforhold og negative konsekvenser for arbeidstakere og deres lokalsamfunn ved omstilling av energisystemene.
- ✓ Vektlegge tiltak for god økosystemforvaltning som ivaretar ressursgrunnlaget for mennesker, dyr og naturmangfold.
- ✓ Vektlegge gode praksiser, og lærdommer for hvordan partene implementerer økonomiomfattende strukturelle rettferdige omstillingsplaner.

- ✓ For workshopen i 2025 anbefaler vi en vektlegging av rettferdig omstilling i forbindelse med utfasing av fossilt brensel eller alternativt en omstilling av landbruk og matsystemer. Programmets arbeid og resultat må være basert på respekt for menneskerettighetene, urfolk og lokalsamfunn, noe som også er i tråd med Norges innspill.

Klimatilpasning

Forhandlingene om det globale tilpasningsmålet (GGA) foregår under United Arab Emirates Framework for Global Climate Resilience (UAE FGCR). Rammeverket skal veilede og styrke tilpasningsinnsatsen og ta hensyn til best tilgjengelige vitenskap og urfolks syn og kunnskap.

Vi trenger klare retningslinjer for hvordan fremdriften i tilpasningsarbeidet skal måles. Per vedtak 2/CMA.5 inneholder FGCR 11 mål, først sju tematiske mål (paragraf 9) som inkluderer å redusere vannmangel, oppnå klimabestendig mat, helse, infrastruktur og bosetninger, beskytte økosystemer og biologisk mangfold, bekjempe fattigdom og bevare kulturarv. Dernest fire prosessorienterte mål (paragraf 10) om konsekvens-, sårbarhets- og risikovurdering, planlegging, gjennomføring, overvåking, evaluering og læring.

ForUM mener Norge må arbeide for at:

- ✓ Finansieringsgapet for tilpasning lukkes ved at rundt halvparten av finansieringen i det nye globale finansieringsmålet øremerkes tilpasning, og pengene bør også knyttes til GGA.
- ✓ COP29 vedtar et veikart eller en arbeidsplan for utviklingen av indikatorer, som del av det pågående UAE-Belem-arbeidsprogrammet. Dette for å legge grunnlaget for indikatorer alle kan enes om for de sju tematiske målene. Målene må være kvantifiserbare og rapporterbare.
- ✓ Kapasitetsbygging og teknologioverføring styrkes slik at partene skal kunne forplikte seg til målene, og gjøre det mulig å nå dem.
- ✓ Klimafinansieringsstrømmer til tilpasning innrettes spesifikt mot sårbare grupper særlig utsatt for klimaendringer, herunder sosiale sikkerhetsnett,

- tilgang til utdanning og kontantoverføring for å begrense og forebygge konsekvensene av klimasjokk på barn og deres familie.
- ✓ Det er samsvar mellom lands NDCer og nasjonale tilpasningsplaner (NAPS). Global Stocktake viser at partene bør ha NAPs, retningslinjer og planer på plass innen 2025, og ha gjort fremskritt i gjennomføringen av planene innen 2030.
 - ✓ Mer støtte fra industrialiserte land går til NAPS. Uten økt støtte vil ikke utviklingslandene være i stand til å melde inn sine tilpasningsbehov, langt mindre gjennomføre tiltak. Dette gjelder ikke minst arbeidet med å inkludere vurderinger av økosystemer og naturmangfold i planene.

ForUM mener at Norge må bidra til at de nasjonale klimamåne:

- ✓ Er tråd med de 11 målene til det Globale tilpasningsmålet og UAE FGCR.
- ✓ Prioriterer de mest sårbare befolkningsgruppene, samt kapasitetsbygging og risikohåndtering.
- ✓ Inkluderer konsultasjon med lokalsamfunn og sivilsamfunn som kan berøres av ekstremværhendelser.
- ✓ Benytter økosystembaserte- og naturbaserte tilpasningsløsninger for å forebygge ekstremværhendelser.
- ✓ Inkluderer løsninger for tilpasning som beskytter det naturmangfoldet som er mest sårbart for ekstreme klimahendelser.
- ✓ Følger tidslinja til Den globale gjennomgangen, for å sikre vurdering og oppdatering av tilpasningstiltak.

Tap og skade

Det er uakseptabelt at mennesker, grupper og land som har bidratt minst til klimaendringene, ikke får den hjelpen de trenger. Derfor må Norge og andre rike land anerkjenne sitt historiske ansvar for klimarelatert tap og skade gjennom en ambisiøs klimafinansiering.

Finansieringsordningene for tap og skade ble vedtatt på COP28 (per 1/CP.28 og 5/CMA.5). På årets COP skal finansieringsordningene, samt Santiago-nettverket

for tap og skade operasjonaliseres. Fondet og finansieringsordningene for tap og skade. Til tross for enighet på COP28, gjenstår (1/CP.28) fortsatt krevende diskusjoner og oppgaver for det nye fondets styre.

I dette arbeidet må Norge:

- ✓ Ta sitt historiske ansvar og bidra til finansiering.
- ✓ Sikre en langsiktig, ambisiøs finansieringsplan med ny, addisjonell, tilskuddsbasert finansiering, hvor offentlige midler prioriteres.
- ✓ Bruke sin plass i styret til å sikre en menneskerettighetsbasert tilnærming.
- ✓ Etablere sterke retningslinjer for full og meningsfull deltakelse av særlig utsatte grupper.
- ✓ Sikre lokalsamfunn direkte tilgang til midlene.
- ✓ Sørge for at det nye fondet prioriterer finansiering og tilgang til barn, familier og lokalsamfunn som er hardest rammet av klimaendringene.
- ✓ Lokalsamfunn, barn og unge, urfolk og sivilsamfunn må få delta i høynivådialogen om finansieringsordningene på COP29 på meningsfullt vis.

Santiago-nettverket

Første møte i Santiago-nettverket ble holdt i mars 2024, hvor partene ble enige om blant annet arbeidsprogram, budsjett og beliggenhet for hovedkontor i Geneve.

Norge må bidra til:

- ✓ En komplett, effektiv operasjonalisering av Santiago-nettverket innen 2025.
- ✓ Bedre og reell involvering for observatører i styremøtene.
- ✓ At lokale og regionale aktører effektivt kan bidra til teknisk assistanse.

Artikkel 6: Markedsmekanismer og kvotehandel

Markedsmekanismene under artikkel 6 kan bidra til finansiering av klimatiltak i utviklingsland. En forutsetning er at artikkel 6 reguleres av et egnet og godt internasjonalt rammeverk. På grunn av mangel på enighet om dette rammeverket på de to siste partsmøtene i Paris-avtalen (CMA, på COP27 og COP28), må partene bli enige om et rammeverk for artikkel 6-mekanismene på COP29. Rammeverket må sikre åpenhet, miljøintegritet, beskytte menneskerettighetene gjennom strenge sosiale og miljømessige sikringstiltak, og sørge for effektive granskningsprosesser som sikrer at eventuelle uoverensstemmelser blir rettet opp i.

Forum mener Norge må bidra til at:

- ✓ Partene blir enige om en robust mekanisme som håndterer utfordringer med varigheten (permanence) til prosjekter under artikkel 6.4-mekanismen. Varigheten av karbonopptaket må minst tilsvare varigheten av utslippene de brukes til å kompensere for. Det kan være snakk om årtier eller årtusener.
- ✓ De store troverdighetsproblemene i det frivillige karbonmarkedet (Voluntary Carbon Market, VCM) løses gjennom en operasjonalisert artikkel 6-mekanisme som inkluderer tilsvarende justeringer (corresponding adjustments) fra prosjektets vertsland, så man unngår dobbelttelling og dobbelrapportering av utslippskutt.

Matsystemer og matsikkerhet

Matsystemer står for en tredjedel av verdens klimagassutslipp, samtidig som småbønder rammes hardest av klimaendringene. Norge må ta internasjonalt lederskap og fremme en samstemt politikk for bærekraftige og rettferdige matsystemer, som reduserer klimagassutslippene. Det må prioriteres utslippsreducerende tiltak som bidrar til klimatilpasning, som å fase ut fossilt brensel, fremme matproduksjon basert på agroøkologiske prinsipper, samt bevare og gjenopprette økosystemer. Dette må gjøres i samarbeid med småbønder, fiskere og lokale partnere.

ForUM mener Norge må bidra til at:

- ✓ Nettportalen som skal forhandles om som del av Sharm el-Sheikh Joint Work sikrer informasjonsåpenhet, og ikke bidrar til grønnvasking av agroindustrien.
- ✓ Agroøkologi fremmes innen alle forhandlingsspor som inkluderer mat og landbruk.
- ✓ Menneskerettigheter, inkludert retten til mat og bønders rettigheter, er sentrale i vedtak og praksiser knyttet til mat og landbruk.
- ✓ En kjønnsdimensjon inkluderes, og at urfolk hensyntas.

Barns rettigheter og deltakelse

Etter forslag fra Norge ble det holdt en ekspertdialog om konsekvensene av klimaendringer for barn på SB60 i Bonn. Vi er godt fornøyde med Norges innsats for å få på plass denne dialogen. Dette var første gang man formelt diskuterte de uforholdsmessige konsekvensene av klimaendringer på barn i FNs klimaforhandlinger. Vi håper Norge vil følge opp dialogen i ulike forhandlingsspor og sikre at barn og unges stemmer reflekteres i internasjonal klimapolitikk.

Den uformelle oppsummeringsrapporten fra ekspertdialogen inneholder konkrete og handlingsrettede anbefalinger om hvordan klimapolitikk, tiltak og finansiering på alle nivåer kan ta hensyn til klimaendringenes uforholdsmessig store konsekvenser for barn.

ForUM ber Norge om å bidra til:

- ✓ En effektiv innlemmelse av hensynet til barnespesifikke sårbarheter og tiltak på tvers av UNFCCCs arbeidsstrømmer, de konstituerte organene og politikken på nasjonalt nivå, inkludert neste runde NDCs 3.0 og NAPs.
- ✓ At det opprettes egne klimafinansieringsvinduer for implementering av særegne løsninger for å styrke barns motstandskraft, spesielt de mest

- sårbare, og effektivt spore barnesensitive utgifter og indikatorer innenfor oppdaterte nasjonale indekser.
- ✓ Økt fokus på barn i forskningen, særlig ved å ta hensyn til de uforholdsmessig store konsekvensene for barn i den neste syklusen av FNs klimapanel (IPCC).
 - ✓ Å få bukt med mangelen på alders-, kjønns- og funksjonshemmingsdifferensierte data som grunnlag for politikk og tiltak som tar hensyn til barns særskilte behov.
 - ✓ Å sikre barns rolle som endringsagenter i klimaarbeidet ved å skape mer inkluderende og tilgjengelige arenaer, fjerne språkbarrierer, og gjennom trygg og meningsfull deltakelse i klimabeslutningsprosesser på alle nivåer.
 - ✓ Å opprettholde fokus og fremdrift, dele god praksis og bygge opp partenes kapasitet til å innlemme barns rettigheter, bruke globale og regionale rammeverk for barns rettigheter og FNs barnekomité's generelle kommentar nr. 26 som veiledning.
 - ✓ Gå foran for å sikre barns medvirkning og deltagelse i klimaforhandlingene fremover.

Menneskerettigheter og sivilsamfunnets handlingsrom under COP29 i Aserbajdsjan

Myndighetene i Aserbajdsjan gjør det de kan for å unngå at menneskerettighetssituasjonen i landet granskes. Kritiske og uavhengige stemmer angripes og hindres i å ytre seg fritt under toppmøtet i frykt for å bli straffet. Aserbajdsjanske myndigheter har intensivert undertrykkelsen i forkant av COP29. To unge forskere er arrestert og anklaget for landsforræderi. I tillegg rapporteres det om minst 250 personer som sitter fengslet i politisk motiverte saker. Myndighetene tillater ikke kritiske demonstrasjoner, og protester mot miljøforurensning fra gullgruvedrift har blitt brutalt slått ned, der flere deltakere har blitt fengslet.

Journalister som dekket hendelsene, har vært mål for vold og arrestasjoner. Hele redaksjonen til den uavhengige medieorganisasjonen AbzasMedia ble arrestert

etter at de, selv etter trusler, fortsatte å grave i korrupsjon og undertrykkelse i landet. I løpet av de siste månedene er mer enn 20 journalister fengslet.

I tillegg er det rapportert om arrestasjoner av menneskerettighetsforkjempere som har kritisert Aserbajdsjan internasjonalt. En prominent menneskerettighetsforkjemper satt i varetekt under svært dårlige forhold, etter å ha satt søkelys på menneskerettighetssituasjonen og korrupsjonen i Aserbajdsjan. Etter internasjonalt press, er han flyttet til husarrest. En av initiativtakerne til oppropet fra den lokale Climate of Justice-koalisjonen, Anar Mammadli, ble fengslet i april og sitter fortsatt i varetekt.

Myndighetene har også slått ned på fagforeningsmedlemmer som har protestert for bedre arbeidsvilkår.

Aserbajdsjan ble utestengt fra Europarådets Parlamentarikerforsamling i 2024, og det er rapportert om alvorlige brudd på menneskerettigheter, inkludert tortur i varetekt. Europarådets torturkomité har gjentatte ganger kritisert myndighetene for å ikke følge anbefalingene deres.

ForUM ber Norge:

- ✓ Legge press på Aserbajdsjan for å respektere menneskerettighetene, endre undertrykkende lover og sikre beskyttelse og løslatelse av menneskerettighetsforkjempere, slik at uavhengige stemmer kan delta i klimatoppmøtet.
- ✓ Ta opp menneskerettighetssituasjonen i Aserbajdsjan i sine taler i høynivådelen og i samtaler med presidentskapet på COP29.

Militære utgifter og klimafinansiering

I en verden hvor ustabilitet og krig øker utslippene, bør Norge sikre at menneskerettigheter og likestilling er godt forankret i UNFCCC sitt arbeide. Stater øker stadig militærbudsjettene uten å oppfylle klimafinansieringsforpliktelsene. Og altfor lenge har mangelen på vilje til å snakke om militære klimagassutslipp ført til at denne sektoren ikke trenger å ta ansvar for sin betydelige innvirkning på klimakrisen.

 Forum for
 utvikling og miljø

Mye av pengene vi trenger til klimafinansieringen kan finnes i de enorme globale militærbudsjettene. I 2020 foreslo 50 Nobelprisvinnere at verdens land burde redusere militærutgiftene med to prosent årlig i alle land. Dersom kuttene starter i 2025, vil de over fem år kunne gi omtrent 1300 milliarder amerikanske dollar som kan brukes som klimafinansiering.

ForUM ber Norge om å:

- ✓ I sine taler i høynivådelen og innlegg i plenum på COP29 ta til orde for at UNFCCC tar opp forholdet mellom militarisme og klimakrise.